

the logistics chains related to intermediate storage facilities with raw materials and finished products; reducing the volume of paperwork.

The main purpose of the relatively young science of logistics is the increasing profitability under considerations of economic costs. Public opinion tends to incorporate social and environmental impacts of entrepreneurial activities. The image of the city with a developed "green" logistics system associates with prosperity, attracts tourists and wealthy clients and generally strengthens its global competitive positions.

"Green" index of the European cities involves taking into account indicators of municipal management, air quality, water usage, urban areas development, transportation, buildings, energy usage, pollutions of carbon dioxide etc.

The wealthy Scandinavian countries increased investments in environmental infrastructure of cities that affected their ratings. Environmentally efficient policies are most reflected in Copenhagen, the capital city of Denmark.

The leader in environmentally oriented transportation is Stockholm. The favorable government policy maintains the environmental image of the city.

The low level of ratings in "green" logistics for cities in post-socialist countries requires the usage of effective motivational tools and improvement of regulatory mechanisms.

Key words: *market failures (externalities), "green" logistics, ecologization of logistics, conservation measures.*

УДК 336.77.067.21.004.14 (477)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

О.О. Непочатенко, доктор економічних наук

П.К. Бечко, кандидат економічних наук

Л.В. Барабаш, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У представленій статті проведено дослідження щодо періодизації етапів розвитку кредитного ринку України, визначено існуючі особливості та виокремлено проблемні аспекти його функціонування. Окреслено ключові сегменти, вдосконалення яких сприятиме стабілізації стану вітчизняного кредитного ринку.

Ключові слова: *кредитний ринок, банківська установа, іноземний капітал, національна валюта, іноземна валюта, проблемні кредити.*

Постановка проблеми. Функціонування держави, зокрема, її фінансово-економічного середовища, неможливе без ефективної кредитної складової, тобто – кредитного ринку. Останній є своєрідним регулюючим важелем, за допомогою якого визначається не лише стан економіки та її розвиток, а й успішність реалізації новітніх проектів, впровадження інноваційних тенденцій, розвиток інвестиційної складової. Ефективне використання інструментів кредитного ринку здатне відрегулювати стан економіки до налагодженого механізму та сприяти розвитку не лише великих

підприємств і компаній, а й малого бізнесу, який, як відомо, є рушійною силою економіки будь-якої держави.

В останні роки кредитний ринок України знаходиться у стані затяжної кризи, що виникла та продовжує тривати на тлі політично-економічних негараздів. Загострення фінансово-економічної, законотворчої та політичної складових стали одними з численних провокативних факторів зuboжіння населення, згортання малих підприємств, монополізації ринків великими конгломератами. Все це викликало значний дисонанс у діяльності кредитного ринку, який з великих форм кредитування переорієнтувався на користь кредитів на споживання. Крім того, банківські кредити значно подорожчали для учасників кредитних відносин, а тому популярності та розвитку набули небанківські форми кредитування – ломбардні та лізингові позики тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти сучасних тенденцій функціонування вітчизняного кредитного ринку є темою наукових пошуків багатьох науковців. Зокрема, Л. Барабаш [2], П. Бечка [3], Н. Бондаренко [7], Т. Васильєвої, С. Власюк [7], С. Кручка, С. Колотухи [5], К. Мельник [5], Г. Миськів [6], О. Непочатенко [7], О. Олійник, І. Рекуненко [9] та багатьох інших. Однак, незважаючи на множинність досліджень і прогресивність думок з даного питання, постійні зміни на кредитному ринку, спровоковані новими тенденціями та посиленням впливу давніх факторів спонукають до продовження та поглиблення досліджень у даній сфері економіки держави.

Методика досліджень. Для виявлення особливостей розвитку та функціонування кредитного ринку України використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, періодизація розвитку кредитного ринку України здійснювалася з використанням методу ретроспективного аналізу. Методи рядів динаміки, абстрагування й узагальнення були використані для оцінки функціонування окремих сегментів кредитного ринку.

Результати досліджень. Набуття державою незалежності спонукало до формування вітчизняного кредитного ринку, який починав своє функціонування у складних і неоднозначних умовах. Так, на початку створення, у 1991 р., на кредитному ринку України функціонувало всього 60 банків, при цьому жоден з них не мав ліцензії НБУ. Щодо інших небанківських фінансово-кредитних інституцій, то на цей період вони були відсутні. Однак уже починаючи з 1992 р. ситуація змінилася і кількість банків зросла до 133, а також розпочали свою діяльність 2 кредитні спілки. Загальний розвиток кредитного ринку розпочався у 1994 р., коли кількість діючих банків зросла до 228 одиниць, 115 з яких мали ліцензію НБУ, в тому числі – на здійснення валютних операцій, а чисельність кредитних установ склала 75 одиниць, причому всі вони були кредитними спілками [9, С.175].

Досліджуючи кредитний ринок України, вчені виокремлюють шість періодів його розвитку (рис. 1).

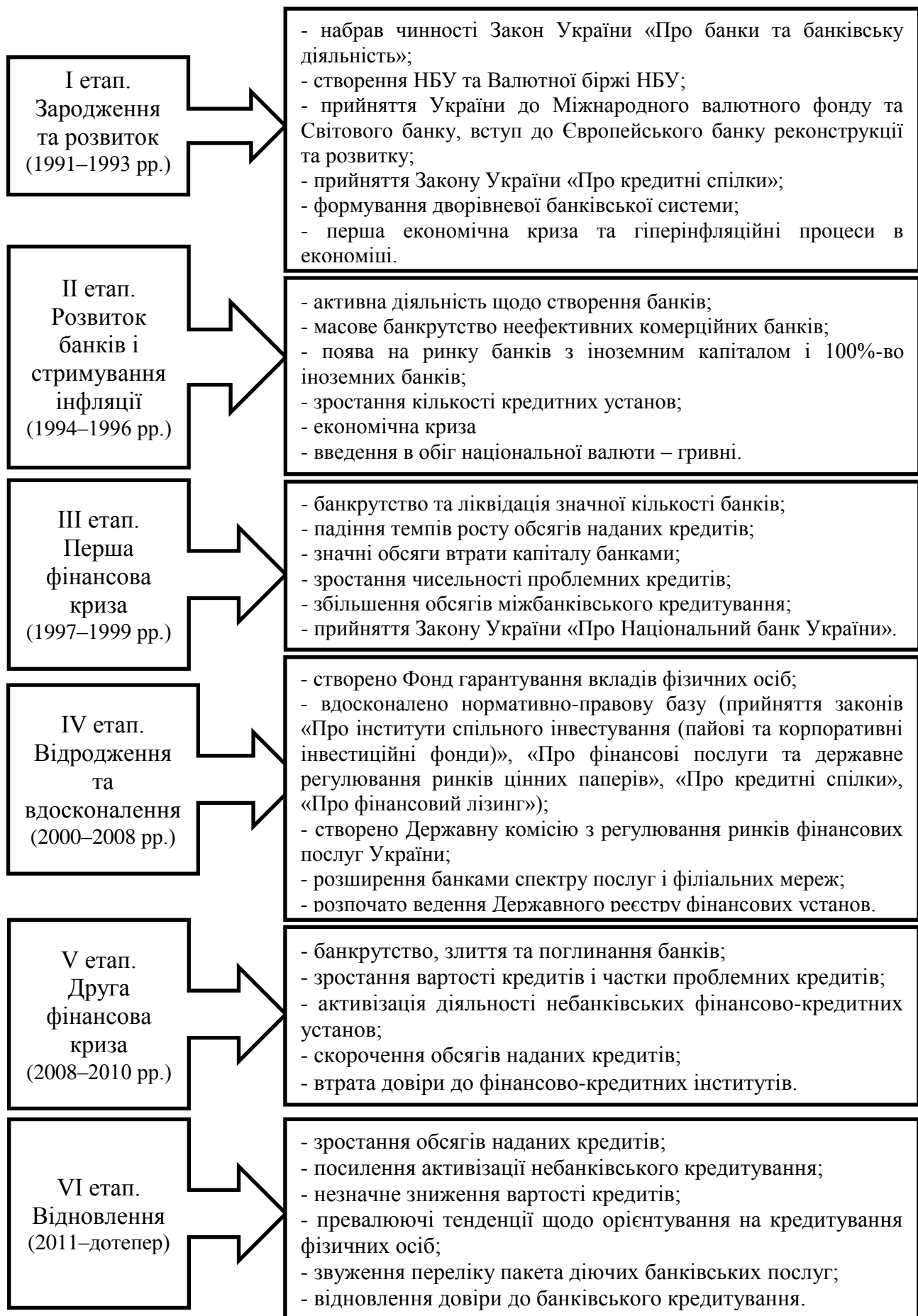

Рис. 1. Етапи розвитку кредитного ринку України*

* узагальнено авторами з використанням [9, С. 171–183; 6, С. 67–72; 4].

Розвиток кредитного ринку України протягом періоду його існування характеризувався постійними етапами піднесення та спаду. Причинами цього стали як дисонанси фінансових систем сусідніх держав і світу в цілому, так і внутрішні розлади у різних сферах фінансово-економічної системи. І найяскравішим доказом зазначеного є показники діяльності структурних елементів кредитного ринку у різні періоди його діяльності.

Протягом усього періоду діяльності кредитного ринку України особлива активність відзначалася відносно кількості банківських установ, коливання чисельності яких співпадало не лише з кризовими явищами на ринку, а й з реформаторськими складовими фінансово-кредитної політики (рис. 2).

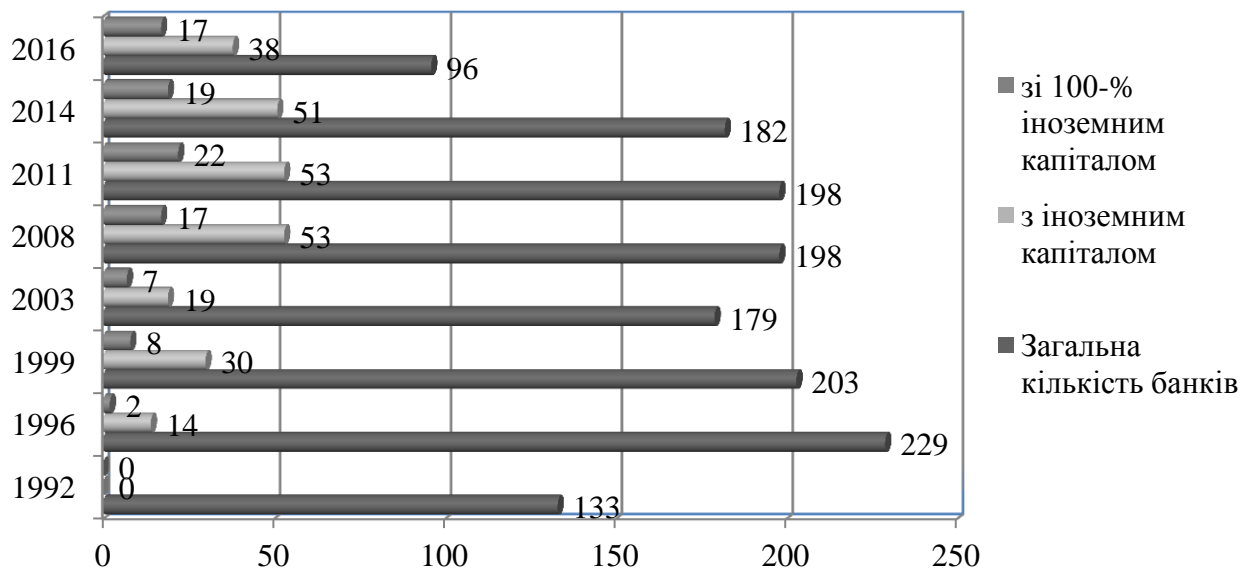

Рис. 2. Динаміка кількості банківських установ в Україні у 1992–2016 рр., одиниць

узагальнено авторами за [9, С. 171–183; 8].

Протягом усього періоду розвитку відзначається зростання частки банків із 100%-им іноземним капіталом у структурі банківських установ (рис. 2): якщо у 1992 р. банківський ринок в Україні був представлений виключно вітчизняними структурами, то у 2008 р. частка іноземних банків становила 8,5%, а у 2016 р. – 17,7% загальної кількості банківських установ. При цьому частка іноземного капіталу на вітчизняному кредитному ринку у 2014 р. склала 32,5%, а вже у 2016 р. – 36,0 відсотків.

Загалом прихід іноземних банків на вітчизняний ринок, з одного боку, мало ряд переваг: відбулося посилення конкурентоспроможності вітчизняних банків; збільшилася частка іноземних інвестицій у банківську сферу; відбулося зниження відсоткових ставок, за рахунок чого кредити стали доступніші для споживачів. Однак наведені характеристики притаманні ситуації, коли іноземні банки (чи банки з іноземним капіталом) входять на сформований кредитний ринок. У випадку з вітчизняним ринком кредитних ресурсів, посилення частки банків з іноземним капіталом призвело до зростання залежності фінансово-економічної сфери від потреб інвесторів, посилення капіталізації зарубіжних банків і їх спекулятивної діяльності тощо.

Тобто, крім бажаних інвестиційних ресурсів, вітчизняний ринок фактично втрачає свою автентичність і змушений підлаштовуватися під потреби та очікування зарубіжних партнерів. Водночас підвищення частки банків з іноземним капіталом має беззаперечний вплив на формування та провадження фінансових процесів на кредитному ринку України, що доведено показниками його розвитку за V і VI етапи, тобто за період з 2008 р. і дотепер.

Оскільки банківський сектор є ключовою складовою фінансового ринку України, саме його активи становлять домінуючу частку активів усіх фінансових установ [7, С. 828–832]. Відтак негативні тенденції, що відзначилися у фінансовому секторі, саме у банківській його складовій стали найпомітнішими (табл. 1).

1. Показники функціонування банківського сектору України [8]

	Доходи , млрд. грн.	Витрати , млрд. грн.	Результат діяльності , млрд. грн.	Рентабельність активів, %	Рентабельність капіталу, %
2008р.	122,6	115,3	+7,3	+1,0	+8,5
2009р.	143,0	181,4	-38,5	-4,4	-32,5
2010р.	136,8	149,9	-13,0	-1,5	-10,2
2011р.	142,8	150,5	-7,7	-0,8	-5,3
2012р.	150,4	145,6	+4,9	+0,5	+3,0
2013р.	168,9	167,5	+1,4	+0,1	+0,8
2014р.	210,2	263,2	-53,0	-4,1	-30,5
2015р.	199,2	265,8	-66,6	-5,5	-51,9
Відхилення 2015р. до 2008р. (+,-)	+76,6	+150,5	-73,9	-6,5	-60,4

Першочергово слід зазначити, що у 2015 р. банківська система України увійшла з невирішеними проблемами 2014 р.: значна девальвація гривні, спад в економіці, недостатній рівень корпоративного управління зумовили реалізацію кредитних ризиків та погіршення якості кредитного портфелю банків. Зрештою, ці чинники негативно вплинули на рівень капіталізації банківських установ, спричинивши зростання кількості проблемних кредитів (рис. 3) і спровокувавши збитковість діяльності банків.

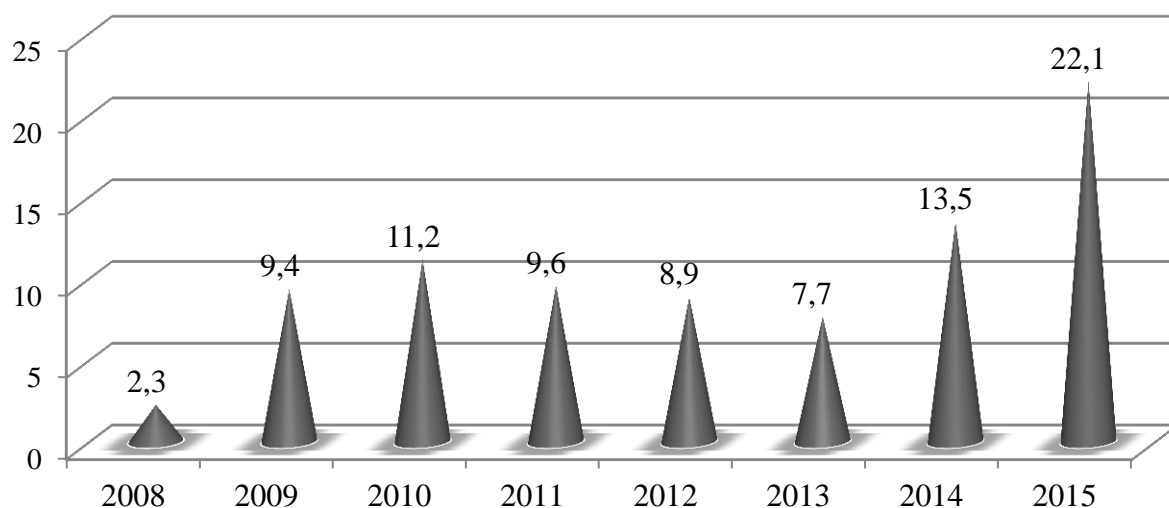

Рис. 3. Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі комерційних банків України, %

Тенденція коливання частки проблемних кредитів має безпосередню та пряму залежність від коливань валютних курсів. Саме нестабільність і значна девальвація національної валюти зумовила зростання заборгованості за наданими кредитами у 2014–2015 рр. (рис. 3).

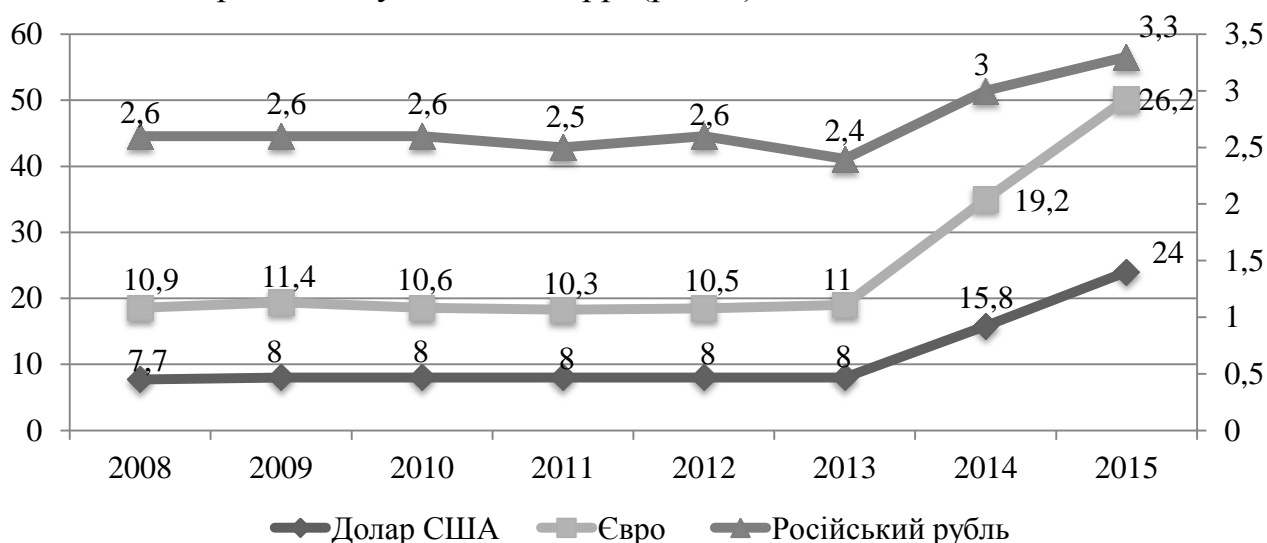

Рис. 4. Динаміка курсу гривні відносно іноземних валют, грн. [1]

Як засвідчують наведені дані, тенденції функціонування національної валюти за досліджуваний період демонструють зниження курсу гривні щодо долара США на 16,3 грн, євро – на 15,3 грн, російського рубля – на 0,8 грн. Особливо чітко дані кризові явища прослідковуються у період 2013–2015 рр., відколи в Україні ведуться військові дії.

Загалом слід відзначити, що посилення позиції іноземних банків на кредитному ринку України сприяло не лише послабленню вартості національної валюти, а й піднесенню ролі долара США (в окремих випадках – євро) як неофіційної, але стабільної валюти на грошовому ринку. У зв'язку з цим кредитний ринок потребує негайного перегляду алгоритмів дій НБУ з позиції посилення курсу національної валюти за рахунок збільшення

банківських валютних резервів і стабілізації золотого запасу держави.

Висновки. Пройшовши доволі нетривалий, але насичений шлях розвитку, кредитний ринок України нині перебуває на черговому етапі перебудови. Зростання кількості банків з іноземним капіталом і їх частки у структурі ресурсів кредитного ринку, нестабільність курсу національної валюти та тривала військово-політична і фінансово-економічна криза послаблює вітчизняну економіку та спонукає до втрати довіри населення до кредитних установ, що знижує рентабельність і платоспроможність вітчизняного банківського сектору.

Здійснити вихід з означених негативних процесів можливо через підвищення довіри населення до вітчизняного банківського сектору за рахунок посилення державного контролю за діяльністю комерційних банків і стабілізації курсу національної валюти шляхом відновлення та накопичення золотовалютних резервів. Окрім того, варто запровадити спеціалізацію комерційних банків за основними видами послуг, які вони надаватимуть. Але, перш за все, необхідно розробити чітку концепцію розвитку вітчизняного кредитного ринку, що надавала б можливості вітчизняним фінансово-кредитним установам зміцнювати конкурентні позиції й інтегруватися у світовий фінансовий простір.

Література

1. Архів основних тенденцій валютного ринку // Національний банк України: офіційне Інтернет-представництво URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=40823 (дата звернення: 24.05.2017)

2. Барабаш Л.В., Клименко Н.В. Розвиток фінансового ринку в Україні // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Умань, 2016. Вип. 89. Ч. 2: Економічні науки. С. 166–175.

3. Бечко П.К., Мельник К.М., Барабаш Л.В. Бюро кредитних історій як основний чинник мінімізації кредитних ризиків // Збірник наукових праць уманського національного університету садівництва. Умань, 2017. Вип. 90. Ч. 2: Економічні науки. С. 72–83.

4. Іваневич Т. Кредитування в Україні: «мінімалізм» як спосіб виживання // Бизнес: електронне видання. 04.07.2016. URL: <https://www.business.ua/trends/kredituvannya-v-ukra-n-m-n-mal-zm-yak-spos-b-vizhivannya-345358/> (дата звернення: 24.05.2017)

5. Мельник К.М., Колотуха С.М. Формування та вплив кредитного портфеля на кредитний ризик комерційного банку (на прикладі ПАТ КБ «ПриватБанк») // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Умань, 2017. Вип. 90. Ч. 2: Економічні науки. С. 105–115.

6. Миськів Г.В. Дослідження етапів становлення кредитного ринку України // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. 2014. Вип. 26. С. 67–72.

7. Непочатенко О.О., Бондаренко Н.В., Власюк С.А. Банківське

кредитування як важливий чинник стабілізації економіки країни // Збірник наукових праць уманського національного університету садівництва. Умань, 2017. Вип. 90. Ч. 2: Економічні науки. С. 7–16.

8. Основні показники діяльності банків України // Національний банк України: офіційне Інтернет-представництво URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 (дата звернення: 24.05.2017)

9. Рекуненко І.І. Періодизація розвитку грошового та кредитного ринків України // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2014. Вип. 39. С. 171–183.

10. Швець О.В. Статистична оцінка якості контролю кредитного ризику банків України // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 828–832.

References

1. Archive of main trends of the currency market. (2017). *National Bank of Ukraine: OFFICIAL WEBSITE*. Available at https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=40823 (Accessed May 24, 2017).

2. Barabash, L.V., Klymenko, N.V. (2016). Financial market development in Ukraine. Proceedings of Uman National University of Horticulture. Uman, 2016, pp. 166-175 (In Ukrainian).

3. Bechko, P.K., Melnyk, K.M., Barabash, L.V. (2017). Credit Bureau as a major factor in minimizing credit risk. Proceedings of Uman National University of Horticulture. Uman, 2017, pp. 72-83 (In Ukrainian).

4. Ivanevych, T. (2016). Lending in Ukraine: “minimalism” as a way of survival. *Business: electronic edition*. Available at <https://www.business.ua/trends/kredituvannya-v-ukra-n-m-n-mal-zm-yak-spos-b-vizhivannya-345358/> (Accessed May 24, 2017).

5. Melnyk, K.M., Kolotukha, S.M. (2017). The formation and effect of the credit portfolio on the credit risk of a commercial bank (on an example of PJSC CB “PrivatBank”). Proceedings of Uman National University of Horticulture. Uman, 2017, pp. 105-115 (In Ukrainian).

6. Myskiv, G.V. (2014). Studying stages of the formation of the credit market in Ukraine. Scientific Proceedings of National University “Ostroh Academy”. Ostroh, 2014, pp. 67-72 (In Ukrainian).

7. Nepochatenko, O.O., Bondarenko, N.V., Vlasiuk, S.A. (2017). Bank lending is as an important factor in stabilizing the economy. Proceedings of Uman National University of Horticulture. Uman, 2017, pp. 7-16 (In Ukrainian).

8. Main indicators of bank activity in Ukraine. (2017). *National Bank of Ukraine: OFFICIAL WEBSITE*. Available at https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 (Accessed May 24, 2017).

9. Rekunenکو, I.I. Periodization of the development of monetary and credit markets in Ukraine. *Problems and prospects of the banking system in Ukraine*,

2014, no. 39, pp. 171-183 (In Ukrainian).

10. Shvets, O.V. Statistical evaluation of control quality of the bank credit risk in Ukraine. *Global and national economic problems*, 2016, no.11, pp. 828-832 (In Ukrainian).

Одержано 17.02.2017

Аннотация

Непочатенко Е.А., Бечко П.К., Барабаш Л.В.

Особенности развития и функционирования кредитного рынка Украины

Эффективность функционирования государства, в частности его финансово-экономической сферы, значительным образом определяется действенностью кредитной составляющей. Именно кредитный рынок является своеобразным регулятором не только состояния экономики и её развития, но и успешности реализации новейших проектов, внедрения инновационных тенденций, формирования инвестиционной составляющей. При этом рациональное использование инструментов кредитного рынка способно отрегулировать состояние экономики до налаженного механизма и способствовать развитию не только крупных предприятий и организаций, но также среднего и мелкого бизнеса, которые, как известно, являются движущей силой любого государства.

Кредитный рынок Украины начал формироваться со времен обретения государством независимости, в сложных и неоднозначных условиях. В целом было пройдено шесть этапов развития.

Первый, характеризруемый как зарождение и развитие, длился с 1991 г. по 1993 г. и его знаковыми отличиями стало создание НБУ и валютной биржи; принятие законов «О банках и банковской деятельности», «О кредитных сообществах»; формирование двухуровневой банковской системы, а также первый экономический кризис и гиперинфляционные процессы в экономике.

На втором этапе – 1994–1996 гг. – отмечалась активизация процесса создания новых банков, на рынке появились банки с иностранным капиталом, увеличилась численность кредитных учреждений, в оборот была введена национальная валюта – гривна, а также состоялся очередной экономический кризис.

Третий этап развития (1997–1999 гг.) ознаменовался банкротством и ликвидацией значительного количества банков, ростом численности проблемных кредитов и объемов межбанковского кредитования, а также принятием закона «О Национальном банке Украины».

Во время четвертого этапа (2000–2008 гг.) были созданы Фонд гарантирования вкладов физических лиц и Государственная комиссия по регулированию рынков финансовых услуг Украины, усовершенствована нормативно-правовая база, расширен спектр банковских услуг и филиальных сетей, а также начато ведение Государственного реестра финансовых учреждений.

Пятый этап (2008–2010 гг.) прошел под влиянием второго экономического кризиса и его определяющим признаком стала потеря доверия населения к финансово-кредитным институтам, что повлекло сокращение объемов выдачи и рост стоимости кредитов, а также активизацию деятельности небанковских финансово-кредитных учреждений.

Шестой этап – восстановления – начался в 2008 году и длится до сих пор. Именно сейчас наблюдается незначительное снижение стоимости кредитных ресурсов, активизация небанковского кредитования, а также сужение пакета действующих банковских услуг.

В течение всего периода деятельности характерным для кредитного рынка Украины является рост доли банков со 100%-м иностранным капиталом, приход которых

имел как ряд позитивных моментов (усиление конкурентоспособности отечественных банков, увеличение доли иностранных инвестиций в банковскую сферу, снижение процентных ставок), так и рост зависимости финансово-кредитной сферы от потребностей инвесторов, повышение уровня капитализации зарубежных банков и их спекулятивной деятельности. Таким образом, кроме роста желаемых инвестиционных ресурсов, отечественный кредитный рынок фактически теряет свою аутентичность и вынужден подстраиваться под потребности и ожидания зарубежных партнеров.

Определенные выше негативные тенденции спровоцировали падение уровня прибыльности банков, рост доли проблемных кредитов и падение курса национальной валюты. Осуществить выход из очерченных негативных процессов возможно за счет повышения доверия населения к отечественному банковскому сектору путем усиления контроля государства за деятельностью коммерческих банков и стабилизации курса национальной валюты. Кроме того, стоит ввести специализацию коммерческих банков по основным видам услуг, которые они предоставляют. Но прежде всего необходимо разработать четкую концепцию развития отечественного кредитного рынка.

Ключевые слова: кредитный рынок, банковское учреждение, иностранный капитал, национальная валюта, иностранная валюта, проблемные кредиты.

Abstract

Nepochatenko E.A., Bechko P.K., Barabash L.V.

Features of development and functioning of the credit market in Ukraine

Effectiveness of state functioning, in particular its financial and economic sphere, is significantly determined by the effectiveness of the credit component. Namely, the credit market is a kind of regulator of the economical state and its development, as well as the success of implementing the newest projects, introduction of innovative trends and formation of the investment component. At the same time, the rational use of credit market instruments can adjust the economical state to an established mechanism and promote the development of not only large enterprises and organizations but also medium and small businesses which are known to be the driving force of any state.

The credit market of Ukraine began to develop since the state gained independence, under complicated and ambiguous conditions. In general, there were six stages of the development.

The first stage, characterized as origin and development, lasted from 1991 to 1993 and its sign differences were the creation of the NBU and the currency exchange; adoption of laws “On Banks and Banking”, “On Credit Communities”; formation of a two-tier banking system, as well as the first economic crisis and hyperinflation processes in the economy.

At the second stage (1994-1996) there was the activation of the process of creating new banks. Also, in the market there were banks with foreign capital; the number of credit institutions increased; the national currency, hryvnia, was introduced into circulation, as well as there was another economic crisis.

The third stage of development (1997-1999) was marked by bankruptcy and liquidation of a significant number of banks, growth in the number of problem loans and volumes of inter-bank lending, as well as the adoption of the law “On the National Bank of Ukraine”.

During the fourth stage (2000-2008) The Deposit Guarantee Fund for Individuals and the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine were created, the regulatory and legal framework was improved, the range of banking services and branch networks was expanded, as well as there was the State Register of Financial Institutions.

The fifth stage (2008-2010) was influenced by the second economic crisis and its determining sign was the loss of public confidence in financial and credit institutions. This resulted in the reduction in the volume of issuance and an increase in the cost of loans, as well as the activation of non-bank financial and credit institutions.

The sixth stage (restoration) began in 2008 and is still ongoing. Now, there is a slight decrease in the cost of credit resources, activation of non-bank lending, as well as narrowing the

package of existing banking services.

Throughout the entire period of activities the growth of the share of banks with 100% foreign capital is characteristic for the credit market in Ukraine. Their appearance had a number of positive moments (strengthening the competitiveness of domestic banks, increasing the share of foreign investment in the banking sector, lower interest rates) and the growing dependence of the financial and credit sphere on the needs of investors, raising the level of capitalization of foreign banks and their speculative activities. Thus, in addition to the growth of the desired investment resources, the domestic credit market actually loses its authenticity and is forced to adapt to the needs and expectations of foreign partners.

The negative trends identified above provoked a fall in the profitability of banks, increasing in the share of problem loans and a fall in the national currency rate. It is possible to solve these problems at the expense of increasing the population's confidence in the domestic banking sector by strengthening state control over activities of commercial banks and stabilizing the exchange rate of the national currency. In addition, it is necessary to introduce specialization of commercial banks by the main types of services that they provide. But first of all, it is necessary to develop a clear concept for the development of the domestic credit market.

Keywords: credit market, banking institution, foreign capital, national currency, foreign currency, problem loans.

УДК 368:368.5.631(477)

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХОВИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

О. Т. Прокопчук, кандидат економічних наук

К. М. Мельник, кандидат економічних наук

Б. С. Гузар, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті наведено видову класифікацію страхового захисту аграрної галузі в розрізі класичних (моно- і мульти- ризикове) та індексних (на основі індексів – врожайності, доходності, погоди, рослинності) страхових продуктів. Окреслено їх ключові переваги та недоліки, а також досліджено особливості процесу формування та реалізації останніх в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: страхування, сільськогосподарська діяльність, страхові продукти, класичне страхування, індексне страхування

Постановка проблеми. Сільське господарство в Україні вважається однією із найбільш ризикових галузей, оскільки його функціонування відбувається в невизначених, нерегульованих і складних природно-кліматичних умовах. Ефективним інструментом його фінансової підтримки та забезпечення безперервності розширеного відтворення виступає аграрне страхування, яке, відшкодовуючи завдані збитки, сприяє стабілізації виробництва, забезпеченню належної фінансової стійкості сільськогосподарських товаровиробників, а відтак генерує умови досягнення